

หลักสูตรบูรณาการ

Integrated Curriculum

ดร.กนกนุช ชื่นเลิศสกุล*
Kanoknuch Chunlestskul

คำว่า “บูรณาการ” เป็นคำที่ใช้กันหลากหลาย ความหมายและหลากหลายระดับ อาจทำให้เกิดความ สับสน และความเข้าใจที่ต่างกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการสร้างหลักสูตรให้มีความเป็นบูรณาการ บท ความนี้จึงได้นำเสนอเกร็ดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาหลักสูตรบูรณาการ เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น และนำไปสู่ความกระจ่างเกี่ยวกับการ พัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ โดยนำเสนอในรูปแบบ ประเด็นคำถามและตอบคำถาม ดังนี้

ธรรมชาติของ “การบูรณาการ” ในการพัฒนา หลักสูตรมีลักษณะอย่างไร?

โดยธรรมชาติ การบูรณาการ เป็นคุณลักษณะที่ เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนเท่านั้น (integration takes place inside learner : integration only occurs within the learner) (Sowell, 1996, p. 54) ผู้เรียนจะเป็นผู้บูรณาการสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยผ่าน ประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าผู้จัดหลักสูตรจะกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรให้ มีการบูรณาการหรือไม่ก็ตาม (Taba อ้างถึง Ornstein & Hunkins, 1988, p.238) แต่ถ้าผู้จัดหลักสูตร

พยายามจัดเนื้อหาหลักสูตรให้เกี่ยวข้องกัน เชื่อมโยง การจัดประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีทาง ที่เอื้อต่อการบูรณาการ ก็จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้อย่างเป็นบูรณาการง่ายขึ้นได้ (Saylor, Alexand & Lewis อ้างถึงใน Ornstein & Hunkins, 1988, p.238)

การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ หมายถึงอะไร?

การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ หมายถึง การจัด หลักสูตรโดยเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ทุก ประเภทเข้าด้วยกันในแผนการจัดหลักสูตร โดยเน้น การเชื่อมโยงประเด็นและหมวดหมู่จากเนื้อหาต่าง ๆ ทั้งหมดเข้าด้วยกันในแนวนอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มอง เห็นภาพรวมของความรู้และได้เรียนรู้ความหมายที่ ลึกซึ้งของสาระวิชาที่เรียน ซึ่งหมายถึงว่า จะต้องมีการ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นความสัมพันธ์ของ แต่ละองค์ประกอบในแนวนอนในลักษณะเป็นหน่วย เดียวกัน ไม่แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ และแต่ละรายวิชา ต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิชาอื่น ๆ ในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์ ต่อกันและกัน (interrelationship) (Ornstein & Hunkins, 1988, p.239) ดังนั้นกิจกรรมการเรียน การสอนในหลักสูตรแบบบูรณาการ จะเน้นที่แนวคิด ของประเด็นในปรากฏการณ์จริง ซึ่งต้องนำความรู้จาก

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

เนื้อหาวิชาต่าง ๆ มาประสานเชื่อมโยงกันและกันในลักษณะใหม่

เพราะสาเหตุใดจึงมีแนวคิดการสร้างหลักสูตรบูรณาการ?

การสร้างหลักสูตรบูรณาการ¹ มีฐานแนวคิดสืบเนื่องมาจากความรู้ในปัจจุบันมีเพิ่มมากขึ้นทุกวัน (Sowell, 1996, p. 54) ศาสตร์แต่ละสาขาวิชาได้พัฒนาความลึกและความกว้าง แดกขยายแยกย่อยเป็นสาขาเฉพาะทางกระจายออกไปอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมต่อกันทั่วโลก ซึ่งเอื้อให้ความรู้ถ่ายโยงถึงกันอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความรู้ที่ทุกศาสตร์สามารถใช้ร่วมกันในลักษณะหมวดหมู่ร่วม (common theme) เพื่อเป็นความรู้กลาง และเป็นฐานเบื้องต้นของการเรียน ให้อยู่เหนือสาระที่มีความเฉพาะเจาะจงของศาสตร์แต่ละแขนงวิชา (need to develop common knowledge with ideas that transcend fields of study) ในลักษณะที่เรียกว่าเป็นการบูรณาการศาสตร์มาจากทุกสาขาวิชา (Ornstein & Hunkins, 1988, p. 238-239)

วิชาชีพพยาบาลก็เช่นกัน ในปัจจุบันมีพยาบาลทำงานในหน่วยงานเฉพาะต่าง ๆ และมีแขนงวิชาเฉพาะเพิ่มมากขึ้น เช่น การพยาบาลผู้ป่วยผ่าตัด การพยาบาลผู้ป่วยเอดส์ การพยาบาลด้านส่งเสริมสุขภาพ การพยาบาลด้านการดูแลสุขภาพสตรี การพยาบาลเด็กคลอดก่อนกำหนด การพยาบาลด้านการปลูกถ่ายอวัยวะ ฯลฯ โดยที่ความรู้ดังกล่าวมีจำนวนมากเกินกว่ามนุษย์ธรรมดาคนหนึ่งจะเรียนรู้ได้หมดในเวลาที่จะจัดให้ศึกษาในสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องจัดหลักสูตรการศึกษาพื้นฐาน (general education) (Sowell, 1996, p. 54) ในลักษณะที่เอื้อให้ผู้เรียนบูรณาการความรู้ดังกล่าวได้ เพื่อผู้เรียนจะได้มีความรู้เบื้องต้นสำหรับนำไปใช้ต่อยอดความรู้ใน

สาขาเฉพาะทางต่อไปในภายหลัง

ที่สำคัญ พบว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มีลักษณะสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ กล่าวคือ ปัญหาที่เราพบในแต่ละวันนั้น เราไม่อาจแก้ปัญหาได้ โดยใช้ความรู้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง หากแต่ต้องนำความรู้และทักษะจากศาสตร์หลากหลายแขนงมาประกอบกัน จึงจะแก้ไขปัญหาได้ได้อย่างครอบคลุม (Freeland & Hammons, 1998, p. 12)² ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดว่าการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ น่าจะมีความสอดคล้องกับธรรมชาติการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และธรรมชาติการเรียนรู้ในชีวิตจริงได้ดีกว่า

นอกจากนี้ การจัดการศึกษาของศาสตร์สาขาใกล้เคียงอื่น ๆ ในบริบทแวดล้อม เช่น แพทยศาสตร์ศึกษา ตลอดจนแรงผลักดันจากราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน กำหนดให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากปรากฏการณ์จริง คิดเป็น ทำเป็น และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 13) ก็เป็นอีกกระแสหนึ่งที่ผลักดันให้การจัดการศึกษาพยาบาลต้องดำเนินไปในทิศทางสร้างหลักสูตรให้มีความเป็นบูรณาการ เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสสังคมและแผนพัฒนาประเทศ

การจัดเนื้อหาหลักสูตรบูรณาการ แตกต่างจากการจัดเนื้อหาหลักสูตรแบบแยกส่วน อย่างไร?

การจัดเนื้อหาหลักสูตรแบบแยกส่วน (Blocking Course Content) (Finke & Boland in Billings & Halstead, Eds, 1996, p. 124) เป็นการจัดเนื้อหาหลักสูตรในแบบที่นิยมกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม จำแนกเป็นแต่ละรายวิชา แยกตามสาขาย่อยของความเป็นเฉพาะทาง โดยให้สัมพันธ์กับการปฏิบัติทางคลินิก เนื้อหา

และจุดเน้นของแต่ละรายวิชาที่จัดในลักษณะนี้ จะมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะรายวิชานั้น ๆ และจะเป็นฐานสำหรับวิชาถัดไป ซึ่งมีการจัดลำดับการสอนไว้อย่างชัดเจน โดยอาจจำแนกและลำดับตามลักษณะของกลุ่มผู้รับบริการ เช่น มารดาและทารก สุขภาพจิต ชุมชน อายุรศาสตร์-ศัลยศาสตร์ หรือจำแนกจากวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุ หรือจำแนกตามลักษณะระบบสรีระของร่างกาย เช่น ระบบหายใจ ระบบไหลเวียนโลหิต ระบบทางเดินอาหาร และขับถ่าย ฯลฯ

ข้อดีของการจัดหลักสูตรในลักษณะนี้ ก็คือการจัดการเรียนการสอนจะมีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจนตามเนื้อหา ในขณะที่เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ก็สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งฝึกปฏิบัติ และสาขาวิชาที่มีอยู่เดิม การบริหารจัดการ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนเป็นไปได้ง่ายและสะดวกสอดคล้องกับความชำนาญเดิมของผู้สอน อีกทั้งการกำหนดเนื้อหาการสอนก็ทำได้ชัดเจน ซึ่งเอื้อให้ผู้สอนมีความมั่นใจว่าผู้เรียนจะได้รับเนื้อหาตรงตามที่หลักสูตรกำหนดอย่างครบถ้วน

ข้อจำกัดของการจัดหลักสูตรที่พบได้ คือ การจำแนกรายวิชาให้เป็นวิชาเฉพาะ อาจทำให้ขาดความเชื่อมโยงกับรายวิชาก่อนหน้านั้นและรายวิชาอื่น ๆ ที่จะตามมา ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการบูรณาการความรู้และการถ่ายโยงความรู้-ประสบการณ์จากรายวิชาหนึ่งไปยังวิชาอื่น ๆ นอกจากนี้ โครงสร้างหลักสูตรที่มีกรอบชัดเจน อาจขาดความยืดหยุ่น และไม่เอื้อต่อการตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละบุคคล

ส่วนการจัดเนื้อหาสูตรแบบบูรณาการ (Integrating Course Content) เป็นการจัดหลักสูตรในลักษณะเน้น “แนวคิด” สามารถทำได้ 2 ลักษณะ (Finke & Boland, p. 124-125) คือ

ลักษณะที่ 1 ระดับความคิดจากคณาจารย์เพื่อกำหนดมโนทัศน์ที่มีความสำคัญและสามารถนำมาใช้

เป็นฐานร่วมของการปฏิบัติการพยาบาลทุกสาขา แล้วประสานมโนทัศน์ดังกล่าวเข้าด้วยกันตลอดหลักสูตร ตัวอย่างเช่น มโนทัศน์ความเจ็บปวด ผู้เรียนอาจเรียนเกี่ยวกับพยาธิสรีระของความเจ็บปวด สาเหตุ ลักษณะปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การประเมินความเจ็บปวดในชั้นเรียนมาก่อน และเมื่อผู้เรียนผ่านไปเรียนในชั้นที่สูงขึ้น ก็จะเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลเพื่อบรรเทาความเจ็บปวด ตลอดงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาปวด ในลักษณะพัฒนาการทางความรู้จากภาพกว้างไปสู่ความเข้าใจที่เฉพาะเจาะจง ลึกซึ้งขึ้นทั้งในกลุ่มความเจ็บป่วยวิกฤติและเรื้อรัง ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุความเจ็บปวดมาจากด้านร่างกายหรือไม่ก็ตาม รวมถึงกลุ่มความเจ็บปวดเฉพาะอื่น ๆ เช่น ผ่าตัดคลอดบุตร มะเร็ง ฯลฯ ดังนั้นในการสอน ผู้สอนจะต้องช่วยชี้ให้ผู้เรียนมองเห็นมโนทัศน์เหล่านี้ในกลุ่มประชากรต่าง ๆ ในแหล่งฝึกแต่ละแห่ง พร้อมทั้งเน้นการประยุกต์ความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล

ลักษณะที่ 2 เลือกทฤษฎีการพยาบาลที่สอดคล้องกับเป้าหมายหลักสูตร แล้วกำหนดมโนทัศน์หรือหมวดหมู่สำคัญ โดยข้ามมโนทัศน์ของทฤษฎีการพยาบาลนั้นเป็นฐาน เพื่อเอื้อให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์การปฏิบัติการพยาบาล

ส่วนการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการ จะเน้นการเรียนจากปรากฏการณ์จริง หรือสถานการณ์จริง โดยนำวิธีปรากฏการณ์วิถียามาเป็นกลยุทธ์ในการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน เพื่อเอื้อให้สามารถเข้าใจปัญหา ประเมินปัญหาได้อย่างเชื่อมโยงกัน และแก้ไขปัญหาได้สอดคล้องกับบริบทที่เป็นจริง

ข้อดีของการจัดหลักสูตรแบบนี้ คือ ไม่มีการกำหนดขอบเขตในการพัฒนาความรู้-ทักษะไว้อย่างชัดเจน ผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์ทางคลินิกในการเรียนมโนทัศน์หลักเหล่านี้ และได้รับการกระตุ้นจากผู้สอนให้ถ่ายโยงความรู้ที่ได้รับไปสู่ประสบการณ์

และแหล่งฝึกที่ต่างกัน

ส่วนข้อจำกัดของการจัดหลักสูตร ก็คือ การบูรณาการเป็นเรื่องที่กระทำได้ยากในทางปฏิบัติ เพราะไม่มีขอบเขตเนื้อหาและมโนทัศน์ที่ชัดเจน ผู้เรียนและผู้สอนบางท่านอาจรู้สึกขัดแย้งกับลักษณะการจัดหลักสูตรแบบนี้ ที่สำคัญผู้ที่จะสอนในหลักสูตรบูรณาการ จำเป็นต้องได้รับการเตรียมให้มีความสามารถพิเศษในการสอนในลักษณะนี้ เพื่อจะได้สอนได้สอดคล้องกับแก่นแท้ของแนวคิด โดยไม่ละเลยส่วนสำคัญของหลักสูตร

ความคิดเห็นของผู้เขียนต่อการจัดหลักสูตร พยาบาลศาสตร์แบบบูรณาการ

จากที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าหลักสูตรแต่ละแบบ ต่างมีข้อเด่นและข้อจำกัดในตนเอง ซึ่งในปรากฏการณ์จริง อาจพบว่า รูปแบบของหลักสูตรแต่ละแบบมิได้แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด หากแต่ล้วนมีส่วนผสมของกันและกัน เพียงแต่มีจุดเน้นที่ต่างกัน และโดยที่หลักสูตรบูรณาการเป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างเป็นระบบเปิด มีความเป็นพลวัตสอดคล้องกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หลักสูตรในลักษณะนี้ จึงมีแนวโน้มที่เป็นปัจจุบัน ทันสมัยเสมอ และยั่งยืนโดยปริยาย

โดยหลักการแล้ว การจัดการศึกษาให้มีความเป็นบูรณาการ สามารถทำได้หลากหลายระดับ ตั้งแต่ระดับสหสาขา ระดับสาขาวิชา ระดับรายวิชา ไปจนถึงระดับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยแต่ละระดับจะมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบในลักษณะองค์รวม อีกทั้งการบูรณาการเป็นคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ เป็นเพียงวิถีทางที่เอื้อให้การบูรณาการเกิดได้ง่ายขึ้นและมาก

ขึ้นกว่าหลักสูตรแบบแยกส่วน ประกอบกับธรรมชาติการจัดการศึกษาพยาบาล มีคุณลักษณะเป็นบูรณาการในตัวเองส่วนหนึ่งอยู่แล้ว เพราะเป็นการแก้ปัญหาสุขภาพของผู้รับบริการ ซึ่งมีชีวิตและอาศัยอยู่ในบริบทสังคมที่ซับซ้อน เชื่อมโยงกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัวและสังคม ฉะนั้นการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเป็นบูรณาการอย่างครบถ้วนทั้งหลักสูตร ตั้งแต่ระดับโครงสร้างหลักสูตร จนถึงระดับการประเมินผล จึงเป็นวิถีทางช่วยเอื้อให้การบูรณาการเกิดขึ้นง่ายและมีความสมบูรณ์มากขึ้น

แต่กระบวนการปรับเปลี่ยนหลักสูตร เป็นเรื่องที่ซับซ้อนและมีความยากลำบากจำเป็นต้องใช้พลังความคิด พลังแรงงาน เวลา และงบประมาณ ในการรื้อและสร้างระบบใหม่ ต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งในเชิงโครงสร้างและการบริหารจัดการ ดังนั้น นักพัฒนาหลักสูตรจึงต้องใคร่ครวญในการกำหนดขอบเขตการบูรณาการให้เหมาะสมกับความต้องการและเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงทรัพยากรและความคุ้มค่าที่จะได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเตรียมผู้สอนให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง มีความพร้อมทั้งเชิงแนวคิดและทักษะ ตลอดจนการสร้างเจตคติที่ดีในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่พบ ด้วยความรู้เท่าทันธรรมชาติการของความเป็นบูรณาการ และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นทั้งในด้านบวกและด้านลบ เพราะในสถานการณ์ที่ยังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนและไม่มั่นคงนั้น วิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ในการบริหารจัดการหลักสูตรของผู้สอนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับเปลี่ยนเงื่อนไขต่าง ๆ ในบริบทแวดล้อมให้เป็นไปในทิศทางที่สร้างสรรค์สอดคล้องกับปรัชญาของหลักสูตร

*****

บรรณานุกรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

Billings, M. Diane & Halstead, A. Judith. (1998). **Teaching in Nursing : A Guide for Faculty**. Philadelphia : WB Saunders Company.

Freeland, Kent & Hammons, Karen. (1998). **Curriculum for Integrated Learning : A Lesson-Based Approach**. New York : Delmar Publishers.

Ornstein, C. Allan & Hunkins, Francis. (1988). **Curriculum : Foundation, Principles, and Theory**. Boston : Allyn and Bacon.

Sowell, J. Evelyn. (1996). **Curriculum : Integrative Introduction**. New Jersey : Prentice - Hall.